

UPLATŇOVÁNÍ PROGRAMU OBNOVY VESNICE V ČR.

Radim Perlín

Bělehradská 34, Praha 2, 120 00

Anotace:

Příspěvek je věnován vládnímu programu obnovy vesnice podporujícímu stabilizaci venkovského osídlení, podpoře podnikání na vesnici a péči o krajinu. V textu je stručně popsána historie vzniku programu obnovy vesnice, jeho uplatnění v období 1991 - 1994 a předpokladům jeho dalšího uplatnění v dalších letech. Pozornost je také věnována čerpání prostředků na akce zařazené v tomto programu.

Summary:

The paper addresses the governmental program of renewal of village. The program supports the stabilization of rural settlements, the enterprising in the countryside, and the care about the nature. The paper briefly describes the history of the origin of this program, its application in 1991 - 1994, and the conditions for its future application. The attention is also dedicated to the issue of receiving money for the realization of activities included within the program.

Klíčová slova:

program obnovy vesnice, státní podpora, vesnické společenství, hmotné struktury, krajina.

Key words:

the program of renewal of villade, state support, rural community, material structures, nature

Ve vývoji sídelní struktury v Českých zemích došlo obdobně jako i v dalších zemích v Evropě v období 1950 - 1970 k dramatické změně. V souvislosti se zavedením efektivnějších způsobů hospodaření, sociální a především bytovou politikou státu a preferované migraci vesnického obyvatelstva do průmyslových center došlo k dramatickému poklesu počtu obyvatelstva především ve vesnických sídlech v periferní poloze. V českých zemích se na tomto vývoji podílela mimo jiné také naprosto přerušovaná kontinuita tradičního venkovského společenství, původní sociální vazby byly kolektivizací přerušeny a nastoleny nové sociální vazby. Velká území podél hranice s Německem a Rakouskem byla vysídlena a zde došlo k totální výměně obyvatelstva.

Na celoevropský pokles počtu obyvatel v nejmenších sídlech a na postupnou ztrátu vesnické identity reagovala v 70. a 80. letech celá řada evropských zemí, které konstituovaly

z tomto období jednotlivé vládní podpůrné akce a programy, které směřovaly ke stabilizaci obyvatelstva na venkově.

Nejpodrobnější a nejkompaktnější vládní pomoc vesnickým oblastem byla formulována v německy mluvících oblastech, především v jednotlivých spolkových zemích Rakouska a Bavorsku. Tyto programy obnovy vesnice byly formulovány na počátku 80 let a ihned se začaly uplatňovat za významné pomoci státní dotační politiky.

Po roce 1989 nastala také u nás možnost se soustavněji a komplexněji věnovat problematice vesnického osídlení, stavebních struktur na venkově a krajině. Tyto snahy vyústily v roce 1991 k formulování českého Programu obnovy vesnice, který převzal dobré zkušenosti především z Dolního Rakouska a z Bavorska. Návrh textu Programu obnovy vesnice byl připravován především na tehdejší Ministerstvu životního prostředí ve spolupráci s výzkumnou sférou.

Náš český program definuje předpoklady pro zpracování místního programu, upravuje roli jednotlivých subjektů při zpracování, projednávání a zpracování místního programu a rozděluje jednotlivé akce v rámci Programu na 5 základních okruhů. První a to nejen podle pořadí, ale i co do významu je věnován obnově duchovního, společenského a kulturního života na vesnici a jsou do této skupiny zařazovány akce směřující k podpoře identity jednotlivých sídel. Druhá skupina je věnována rozvoji hospodářství obce a to pochopitelně jak komunálních podniků, tak také jednotlivých samotných soukromých podniků včetně zemědělských provozů. Velký důraz je také kladen na akce směřující k zachování, obnově a údržbě venkovské zástavby včetně oprav a rekonstrukcí památkově chráněných objektů. Další, v pořadí již čtvrtý, blok akcí je věnován rozvoji dopravy, technické a občanské infrastruktury na vesnici, tedy akcím směřujícím k vybudování základních a často i nezbytných zařízení (vodovod, kanalizace, čistírna odpadních vod) na české a moravské vesnici. Pátý blok je neméně důležitý a je věnován akcím směřujícím ke stabilizaci krajiny v katastrálním území sídla, obnově biodiverzity v krajině a zvýšení průchodnosti krajinou.

Program byl připraven k projednání ve vládě ČR a 27. 5. 1991 jej vláda ČR projednala (tedy nikoliv přijala). Ihned po jeho projednání nastalo vcelku velmi úspěšné období propagace programu sdělovacími prostředky, takže v polovině roku 1992 jsme již evidovali téměř 1300 vesnic přihlášených k Programu obnovy vesnice v ČR. Tento vysoký počet přihlášených vesnic je ovšem nutné chápat spíše jako výsledek kvalitní reklamní kampaně, než jako seriózní počet vesnic, které jsou ochotny a schopny začít připravovat program, jehož mottem je "POMOŽ SI A BUDE TI POMOŽENO". Kromě propagační kampaně sehrála rozhodující roli při propagaci programu především poslední kapitola tohoto dokumentu, kde je uvedeno, že na jednotlivé akce může stát přispět až do výše XX % investičních nákladů na realizaci konkrétní akce. Výše státní podpory se pohybuje od 20 % až po 50 % v závislosti na typu akce, přičemž akce společenské, kulturní a osvětové jsou dotovány v plné výši.

Množství přihlášených obcí svědčí o tom, že většina starostů přijala program spíše jako jednu z dalších možností státní podpory, než jejich vlastní program, který chtějí sami realizovat a věnovat mu svoje síly a prostředky obce a přitom také využít menší státní podpory.

Po velkém nárůstu přihlášených zhruba do roku 1992 se jejich počet stabilizoval, přičemž přípravu vlastního programu začalo realizovat nepoměrně méně vesnic. Protože před vlastní realizací programu je nutné připravit územní plán nebo urbanistickou studii a teprve na základě výsledků tohoto urbanistického dokumentu je možné připravovat vlastní místní program, množství obcí, které již dokončilo přípravu vlastního programu je nepoměrně menší. Lze odhadnout, že obcí, které opravdu nyní připravují a začínají realizovat místní program obnovy vesnice, je více než 300 v celé ČR, přičemž označit některé obce za vesnice, které již dokončily realizaci akcí v programu zařazených vzhledem ke kontinuitě programu nelze.

Vlastní úroveň místních programů je velmi různorodá. Protože program byl připraven v odboru ministerstva, které kromě jiného bylo a je gestorem problematiky územního plánování, došlo k tomu, že celá řada odborníků - urbanistů začala připravovat místní program obnovy vesnice jako urbanistický výkres s větším či menším důrazem na územní rozložení jednotlivých funkcí v sídle a poněkud podceňovanou otázkou, související se společenským životem obce, hospodářskou prosperitou a krajinou. Jiná forma zpracování místního programu je vedena katalogovou formou, kdy jednotlivé akce jsou řazeny formou katalogu a doplněny stručným popisem každého kroku realizace místního programu. Místní program musí být formulován naprosto srozumitelně a názorně pro obyvatele obce a občané obce ho musí vzít za svůj. V případě nesrozumitelného a ne zcela jasného urbanistického výkresu je místní program přijat pouze formálně a jeho realizace je pak spíše nahodilá, nebo zcela vážne.

Významnou podporou pro realizaci místního programu byla v roce 1994 schválená dotace na tento program ze státního rozpočtu ČR. Prostředky byly vyčleněny ve všeobecné pokladní správy MF ČR ve výši 100 mil. Kč a byly rozděleny na cca 320 obcí ČR. V žádostech, které dosáhly výše 300 mil. Kč byly preferovány především akce zaměřené na budování infrastruktury obcí, přičemž relativně i absolutně největší podíl prostředků byl směřován na dostavby, opravy a rekonstrukce místních komunikací.

Podmínkou pro poskytnutí prostředků z tohoto dotačního titulu bylo jednak zpracování územně plánovací dokumentace alespoň ve formě projednaného konceptu územního plánu nebo projednané urbanistické studie a dále pochopitelně zpracování místního programu obnovy vesnice. Bohužel podle rozpočtových pravidel nelze poskytnout prostředky na akce, které nejsou v majetku obce a dále na akce, které jsou dotovány z jiných dotačních titulů, např. prostřednictvím Ministerstva zemědělství. Z těchto důvodů tedy nebyly dotovány akce na opravy, dostavby a rekonstrukce vodovodů, kanalizací, čistíren odpadních vod a akce k opravě soukromých objektů.

Je naší snahou, aby prostředky na obnovu vesnice pro rok 1995 byly opět vyčleněny v rozpočtu ČR minimálně ve stejné výši a doufáme, že při schvalování rozpočtu poslanci Sněmovny budou dány předpoklady pro dlouhodobou a kontinuální péči pro venkovská sídla a venkovskou krajinu. Chápání venkovských sídel pouze jako jakési zbytkové a méně významné části osídlení naší republiky a krajiny jako produkční plochy pro zabezpečení potravin pro obyvatele měst vedlo v minulosti k degradaci nejen vlastních sídel a krajiny, ale také a to si troufám tvrdit, že je ještě významnější, k změnám v myšlení lidí jak ve městech tak také zčásti na venkově. Změny myšlení a přerušení kontinuity vede nejen k neúctě k historickému dědictví na venkově, ale i k neúctě k okolní krajině a obecně k prostředí na venkově. Program obnovy vesnice je právě tím nástrojem, který může za pomoci státu postupně a v dlouhém časovém období významně přispět ke změně kořistnického způsobu chápání života na venkově a významně tak přispět k návratu některých tradičních hodnot do venkovského prostoru, stabilizaci osídlení a rozvoji podnikání na venkově.